

К А З У С

Комила ўзининг ичкиликбоз эрини йўқотиш учун уни захарламоқчи бўлади. Шу мақсадда у ичига ўлдирадиган дозада захар солиб, иккита котлет тайёрлади. Кечки овқат пайтида Комила захарланган котлетларни эрининг олдига қўйди. Аммо эри дўстиникида овқатланганини айтиб, котлетларни емади.

Терговчи Комиланинг ҳаракатини ЖКнинг 25, 97-моддаси 1-қисми билан квалификация қилди. Ҳимоячи эса Комила 26-моддага асосан жиноий жавобгарликка тортилмаслиги керак, чунки у эрини котлетларни ейишга мажбурламаган, дейди.

Бўлиб ўтган воқеани ўрганинг, қилмишни юридик таҳлил этинг (объект, объектив томон, субъект ва субъектив томонларини аниқланг).

Жиноят кодекси ҳамда тегишли Олий суд Пленуми қарорига асосланиб, терговчи, адвокат ҳамда суд томонидан қилмишга берилган ҳуқуқий баҳоларнинг ҳар бирини муҳокама қилинг ва унга нисбатан ўз фикрингизни баён этинг.

Ушбу казусни қуйидагилар орқали таҳлил қиламиз:

- ❖ **Асосий масала:** Комила ўзининг ичкиликбоз эрини йўқотиш учун уни захарламоқчи бўлиши, шу мақсадда у ичига ўлдирадиган дозада захар солиб, иккита котлет тайёрлаб, кечки овқат пайтида захарланган котлетларни эрининг олдига қўйиши, бироқ эри дўстиникида овқатланганини айтиб, котлетларни емаганлиги;
- ❖ **Қўшимча масала:** Мазкур жиноятни таҳлил қилиш, жиноятнинг объекти, объектив томон, субъект ва субъектив томонларини аниқлаш;
- ❖ **Муаммо:** Ҳимоячининг Комила ЖКнинг 26-моддасига асосан жиноий жавобгарликка тортилмаслиги керак, чунки у эрини котлетларни ейишга мажбурламаган деганлиги;

К И Р И Ш

Қасддан одам ўлдириш жинояти ўта оғир жиноят ҳисобланиб, мазкур жиноятни таҳлил қилишдан олдин жиноят тушунчаси ва жиноятнинг таркибий қисмларига таъриф бериб ўтиш лозим.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 14-моддасига асосан Жиноят кодекси билан тақиқланган, айбли ижтимоий хавфли қилмиш (ҳаракат ёки ҳаракатсизлик) жазо қўллаш таҳдиди билан жиноят деб топилади.

Жиноятнинг объекти — жиноят қонуни билан қўриқланадиган ижтимоий муносабат бўлиб, жиноий қилмиш туфайли ана шу ижтимоий муносабатга тажовуз қилинади ва унга зарар етказилади. Ҳар қандай жиноий тажовуз орқали бирон-бир ашёга, пулга ёки нарсага тажовуз қилинмай, жиноят қонуни билан қўриқланадиган ижтимоий муносабатга тажовуз қилинади. Жиноятнинг объекти ҳар қандай ижтимоий муносабат эмас, балки фақат жиноят қонуни билан қўриқланадиган ижтимоий муносабатдир.

Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг 2-моддасига мувофиқ жиноят қонуни билан қўриқланадиган ижтимоий муносабатлар шахс, унинг ҳуқуқ ва эркинликлари, жамият ва давлат манфаатлари мулк, табиий муҳит, тинчлик, инсониятнинг хавфсизлигидир.¹

Жиноятнинг объектив томони кишининг сезги аъзолари (эшитиш, кўриш, англаш, мазаси ва ҳидини билиш) орқали киши била оладиган ҳаракат ёки ҳаракатсизликнинг ташқи ҳолатларини ифодаловчи ташқи томонидир. Ҳар қандай инсон томонидан қилинадиган қилмишлар (ҳаракат ёки ҳаракатсизликлар) ички ва ташқи моҳиятга эга бўлиб, объектив томони қилмишнинг ташқи ҳолатидир. Жиноий қилмиш ҳам ҳаракат ёки ҳаракатсизлик орқали содир этилиб, жиноятни содир этишда ишлатилаётган ҳаракат ёки ҳаракатсизликнинг усули, ҳаракат қилиш шароити, вақти, жойи, жиноят натижасида келиб чиққан оқибат ва хоказоларда намоён бўлади.²

---

1. Жиноят ҳуқуқи (Умумий қисм). Дарслик. Усмоналиев М. Бакунов П. – Т.: Янги аср авлоди, 2014. 134-бет
2. Жиноят ҳуқуқи (Умумий қисм). Дарслик. Усмоналиев М. Бакунов П. – Т.: Янги аср авлоди, 2014. 136-137-бетлар

Жиноятнинг субъектив томони шахснинг ўз ижтимоий хавфли ҳаракати ёки ҳаракатсизлигига ва ундан келиб чиқадиган ижтимоий хавфли оқибатларга бўлган руҳий муносабатидир.

Қонунда айбнинг иккита шакли назарда тутилган бўлиб, булар қасд ёки эҳтиётсизлик шаклидаги айбдир. (ЖКнинг 20-моддаси) Қасд ёки эҳтиётсизлик шаклидаги айб жиноятчи руҳий фаолиятининг тафаккурий ва иродавий жараёнларнинг турли кўриниши бўлиб ҳисобланади.³

Жиноятнинг субъекти Ўзбекистон ёки чет эл фуқаролари, фуқаролиги бўлмаган шахслар агар улар қонунда назарда тутилган ёшга етган бўлсалар Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексига мувофиқ жиноятнинг субъекти бўла оладилар. (Бундан экстерриториал ҳуқукдан фойдаланадиган шахслар мустасно)

Ўзбекистон Республикаси жиноят қонунига биноан фақат жисмоний шахслар жиноятнинг субъекти бўладилар.

Жиноятнинг субъекти ҳар қандай шахслар эмас, балки ўз ҳаракатларини идора қила оладиган, ҳаракати туфайли келиб чиқадиган ижтимоий хавфли оқибатни англай оладиган ақли расо шахсларгина жиноятнинг субъекти бўла оладилар. Ўз ҳаракатларини идора қила олиш ва оқибатини англаш тушунчалари ЖКнинг 21 ва 22-моддаларида берилган.⁴

Қасддан одам ўлдириш жиноятининг объекти ўзга шахснинг ҳаёти ҳисобланади.

Қасддан одам ўлдириш жиноятининг объектив томони ўзга шахсни ҳуқуққа ҳилоф равишда ҳаётдан маҳрум қилишдан иборат бўлади. Одам ўлдириш ҳаракат билан ҳам, ҳаракатсизлик орқали ҳам содир этилиши мумкин. Одам ўлдириш усули жиноятни квалификация қилишга таъсир кўрсатмайди.

Одам ўлдириш - моддий таркибли жиноятдир.

---

3. Жиноят ҳуқуқи (Умумий қисм). Дарслик. Усмоналив М. Бакунов П. – Т.: Янги аср авлоди, 2014. 138-139-бетлар

4. Жиноят ҳуқуқи (Умумий қисм). Дарслик. Усмоналив М. Бакунов П. – Т.: Янги аср авлоди, 2014. 140-141-бетлар

Қасддан одам ўлдириш жинояти объектив томонининг зарурий белгиси айбдорнинг содир этган қилмиши (ҳаракати ёки ҳаракатсизлиги) билан жабрланувчининг келиб чиққан ўлими ўртасида сабабий боғланиш мавжудлиги ҳисобланади.

Қасддан одам ўлдиришга суиқасд қилиш фақат тўғри қасд билан содир этилиши мумкин. Яъни: бунда айбдор ўз қилмишининг ижтимоий хавфли хусусиятини англаган, жабрланувчининг ўлимига кўзи етган ва уни ўлдиришни истаган бўлади, бироқ ўлим айбдорнинг иродасига боғлиқ бўлмаган ҳолатларга кўра (жабрланувчининг фаол қаршилиги, бошқа шахсларнинг аралашуви, жабрланувчига ўз вақтида тиббий ёрдам кўрсатганлик ва ҳоказо вазиятлар туфайли) келиб чиқмайди. Шу сабабли айбдорнинг жабрланувчини ҳаётдан маҳрум этиш ниятида ҳаракат қилган-қилмаганлигини; ўлим юз беришини истаган-истамаганлигини ва қандай ҳолатлар исталган натижа юз беришига тўсқинлик қилганлигини аниқлаш зарур. Одам ўлдириш жиноятини содир этувчи ҳаракатлар муқаррар равишда ҳуқуққа хилоф бўлиши лозим.

Қасддан одам ўлдириш жиноятининг субъектив томони айбнинг қасд шакли билан тавсифланади. Қасддан одам ўлдириш жинояти ҳам тўғри, ҳам эгри қасд билан содир этилиши мумкин. Қасддан одам ўлдириш жиноятини содир этаётганда айбдор жабрланувчини ҳаётдан маҳрум этиш қасди билан ҳаракат қилади, қилмишнинг ижтимоий хавфли оқибатларига кўзи етади, ўлим юз беришини истади (тўғри қасд) ёки бунга онгли равишда йўл қўйиб беради (эгри қасд).

Қасддан одам ўлдириш жиноятининг субъекти ЖК 97-моддасининг 1-қисмида кўзда тутилган ҳар қандай 14 ёшга тўлган шахс, шу модданинг 2-қисми бўйича эса, 13 ёшга тўлган ақли расо шахс ҳисобланади.⁵

---

5. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексига шарҳлар. Махсус қисм. М.Х.Рустамбоев: Адолат, 2016. 18-20-бетлар

Ўзбекистон Республикаси **Жиноят кодексининг 25-моддасига** асосан шахснинг қасддан қилинадиган жиноятни содир этиш ёки яшириш учун шарт-шароит яратувчи қилмиши ўзига боғлиқ бўлмаган ҳолатларга кўра содир этилиши бошлангунга қадар тўхтатилган бўлса, бундай қилмиш жиноятга тайёргарлик кўриш деб топилади.

Қасддан содир этиладиган жиноят бошланиб, шахсга боғлиқ бўлмаган ҳолатларга кўра охирига етказилмаган бўлса, жиноят содир этишга суиқасд деб топилади.

Жиноятга тайёргарлик кўрганлик ва жиноят содир этишга суиқасд қилганлик учун жавобгарлик ҳам ушбу Кодекс Махсус қисмининг тамом бўлган жиноят учун жавобгарликни белгиловчи моддасига мувофиқ ҳал қилинади.

Ўзбекистон Республикаси **Жиноят кодексининг 26-моддасига** асосан шахс жиноятга тайёргарлик кўриш ҳаракатларини ёки жиноят содир этишга бевосита қаратилган ҳаракатларни охирига етказиш мумкинлигини англаган ҳолда **тўхтатса**, шунингдек жиноий оқибат келиб чиқиши мумкинлигини англаган ҳолда, шундай оқибат келиб чиқишининг **олдини олса, жиноят содир этишдан ихтиёрий қайтиш** деб топилади.

Жиноят содир этишдан ихтиёрий қайтиш жавобгарликни истисно қилади.

Жиноятни охирига етказишдан ихтиёрий қайтган шахс, агар амалда содир этган қилмишида бошқа жиноят таркибининг барча аломатлари бўлса, ушбу Кодекс бўйича жавобгарликка тортилади.

Ўзбекистон Республикаси **Жиноят кодексининг 97-моддаси 1-қисмига** асосан қасддан одам ўлдириш —ўн йилдан ўн беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Ўзбекистон Республикаси Олий судининг 24.09.2004 йилдаги 13-сонли **“Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида”ги Пленум қарорининг 3-бандига** асосан қасддан одам ўлдиришга суиқасд қилиш фақат тўғри қасд билан содир этилиши мумкин,

чунки, бунда айбдор ўз қилмишининг ижтимоий хавфли хусусиятини англаган, жабрланувчининг ўлимига кўзи етган ва унинг ўлимини истаган бўлади, бироқ ўлим айбдорга боғлиқ бўлмаган ҳолатларга кўра (жабрдийданинг фаол қаршилиги, бошқа шахсларнинг аралашуви, жабрланувчига ўз вақтида тиббий ёрдам кўрсатилганлиги ва ҳ.к туфайли) юз бермайди.

Шу сабабли, айбдорнинг жабрланувчини ҳаётдан маҳрум этиш ниятида ҳаракат қилган-қилмаганлигини, ўлим юз беришини истаган-истамаганлигини ва қандай ҳолатлар исталган натижа юз беришига тўсқинлик қилганлигини аниқлаш зарур.

ТАҲЛИЛ

Юқоридаги **жиноятни тегишли қонун ҳужжатлари асосида таҳлил қиладиган бўлсак**, қасддан одам ўлдириш жиноятнинг объекти инсоннинг ҳаёти, объектив томони ҳаракат ёки ҳаракатсизлик натижасида одамни ҳаётдан маҳрум қилиш, субъекти ЖКнинг 97-моддаси 2-қисми учун 13 ёшга тўлган ва 1-қисми учун 14-ёшга тўлган ақли расо жисмоний шахс, субъектив томони тўғри ёки эгри қасд натижасида одам ўлдириш. Қасддан одам ўлдириш жинояти моддий таркибли жиноят ҳисобланади. Шахснинг вафот этиши билан жиноят тугалланган деб ҳисобланади.

Казусдаги ҳолатда Комила ўзининг ичкиликбоз эрини йўқотиш учун уни заҳарламоқчи бўлади ва шу мақсадда у ичига ўлдирадиган дозада заҳар солиб, иккита котлет тайёрлаб, кечки овқат пайтида заҳарланган котлетларни эрининг олдига қўяди, аммо эри дўстиникида овқатланганини айтиб, котлетларни емайди. Бу ҳолатда жиноятнинг объекти Комиланинг турмуш ўртоғининг ҳаёти, объектив томони эрини ҳаётдан маҳрум қилмоқчи бўлиши, субъекти Комила (Комила турмуш қурган, демак у 14 ёшдан катта, ақли расо шахс), субъектив томони тўғри қасд.

Терговчининг Комилани ҳаракатини ЖКнинг 25, 97-моддаси 1-қисми билан квалификация қилганлигини тўғри деб ҳисоблайман, чунки Комила

қасдан турмуш ўртоғини захарламоқчи бўлиб, ўлдирадиган дозада захар кўшилган котлетларни тайёрлаб, турмуш ўртоғига берган, бироқ Комилага боғлиқ бўлмаган ҳолат, яъни турмуш ўртоғи дўстиникида овқатланиб келганлиги сабабли котлетларни емаган. Бу ҳолат ЖКнинг 25-моддаси 2-қисмига асосан қасдан одам ўлдиришга суиқасд қилиш деб баҳоланади.

Ҳимоячининг Комила 26-моддага асосан жиноий жавобгарликка тортилмаслиги керак, чунки у эрини котлетларни ейишга мажбурламаган деган важини асоссиз деб ҳисоблайман, чунки Комила жиноят содир бўлишини тўхатишга ёки олдини олишга ҳаракат қилмаган, эрини ўлдириш мақсадида ўзига боғлиқ бўлган барча ишларни бажарган, фақат эрининг овақтланиб келиб, захарланган котлетларни емаганлиги сабабли қотиллик охирига етмай қолган. Агарда эри котлетларни емоқчи бўлиб оғзига солаётган пайт уни қайтариб қолганида ёки еганидан сўнг жиноий оқибат келиб чиқишини англаб, эрини хаётини сақлаб қолиш чораларини кўрган (эрига биринчи тиббий ёрдам кўрсатиб, тез ёрдамни чақирган ва хоказо) бўлганида бундай ҳолатни ЖКнинг 26-моддаси билан квалификация қилиш мумкин бўлар эди.

Шу билан бирга, ЖКнинг 58-моддасига асосан суд мазкур жиноят иши бўйича Комилага жазо тайинлаётганда 97-модданинг 1-қисми учун белгиланган энг кўп жазонинг тўртдан уч қисмидан ошмаган муддатга жазо тайинлаши лозим.

Фойдаланилган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва адабиётлар:

- ❖ Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси;
- ❖ Ўзбекистон Республикаси Олий судининг 24.09.2004 йилдаги 13-сонли “Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида”ги Пленум қарори;
- ❖ Жиноят ҳуқуқи (Умумий қисм). Дарслик. Усмоналиев М. Бакунов П. Янги аср авлоди, 2014;
- ❖ Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексига шарҳлар. Махсус қисм. М.Х.Рустамбоев: Адолат, 2016.

Фойдаланилган веб-сайтлар:

- ❖ www.lex.uz
- ❖ www.norma.uz
- ❖ www.library-tsul.uz